

Boven alle vragen

1

Haastig schiet Hannes Lanting in zijn jack, schuift de grendel van de achterdeur en stapt naar buiten... 'Brr, wat koud,' mompelt hij. Hij staat even stil op het straatje en tuurt naar boven, waar in het hemelruim de sterren staan te flonkeren. Het heeft vannacht ruig gevroren, dat geeft het vooruitzicht van een dag mooi weer. Maar nu is het fris, de kou snijdt in de randjes van zijn oren en prikkelt zijn neus. Hij slaat zijn kraag op, stopt zijn handen in zijn zakken en gaat op weg naar de rokerij. Hij heeft er als meesterknecht de leiding over het werkvolk, zouters, de rokers en de inpakkers.

Bam-bam-bam, zes heldere slagen slaat de klok van het hervormde kerkje. Het vertelt Hannes dat hij zich moet haasten, wil hij op tijd in de rokerij zijn. Hij klemt de tas met zijn natje en droogje wat steviger onder de arm en legt er een stapje bovenop. Als de nachtvorst aanhoudt, belooft het een vroeg wintertje. Daar zit niemand in de buurt hier op te wachten; de bewoners hebben al kopzorg genoeg en de kolen zijn duur. Maar Harders, de kolenboer, kent zijn pofklantjes op een prik en heeft vertrouwen in hen. Da's 's winters kopen op de lat en

's zomers bij een goede vangst van sardien en makreel, afbetalen. Want Harders standpunt: als God jou geeft, geef jij mij – en daarin is hij nooit teleurgesteld. En zo houdt Harders, met zijn snoet zwart van kolenstof van hoog tot laag de voetjes droog en warm.

Op de hoek van de Wagenstraat steekt Hannes het Fazantenpleintje over. Hol klinken zijn voetstappen op de gele straatklinkers. Het geluid weerkaatst tegen de huizen met hun rode pannendaken waaronder de meeste bewoners nog op een oor liggen met hun vreugdes en verdrietjes, en waarin ze zichzelf zien als het middelpunt van braafheid of ondeugd. Of zoals Aaltje Verschoor het zo mooi kan zeggen: 'Waar de rechterhand niet weet wat de linker doet'.

Aaltjes Verschoor is jarenlang huishoudster geweest bij pastoor Loer van de Onze-Lieve-Vrouwenkerk op de Loodsgracht, en bij toeval hier op het Fazantenpleintje terechtgekomen, en da's een raadsel voor menigeen. Want gezien Aaltjes geloofsovertuiging en na een vroom leven van gedane arbeid, behoorde ze haar laatste levensjaren te slijten in het hofje van de Heilige Theresia. Menige bewoner hier in de buurt kan dat 'weten' nog steeds

niet goed verwerken en in het vuur van hun gesprek struikelt deze of gene daar nog wel eens over. Prompt krijgen ze dan lik op stuk van dominee Twisk, want zijn motto is: katholiek of protestant, wij allen zijn kinderen van één Vader, en Zijn wijsheid is alom vertegenwoordigd. Met die woorden kan een ieder het doen, en die het hardst roepen, druipen als eerste af. En Hannes? Protestant of katholiek, het zegt hem niks; elk straatje heeft zijn eigen kerk, en als een ieder naar de geboden leeft, is het goed toeven op aarde.

Hannes gaat de Groenebrug over, een twintigtal meter verder slaat hij rechts de Keldersteeg in – het is meer een brede slop, waar aan het eind de rokerij is gevestigd. De rokerij van Jongkees staat in de regio bekend om zijn eersteklas kwaliteit van gerookte sardien, makreel en bokking. Hannes heeft er de leiding over, zowel het volk als over de kwaliteit van het roken. En ook al moet hij mee in de vooruitgang van elektrisch roken, hij houdt vast aan de oude manier met eikenmot, want geen beter smaak en goudkleur als juist door die ‘mot’. Maar hoe praat je dat het jongvolk aan? Ze geloven niet meer in dat gescharrel met eikenmot, en nee: je moet je geest dwingen in de tijd mee te gaan.

Ja, ja, die jongelui, potige jongens zijn het met handen aan hun lijf: Arie, Wessel, Geert, Rie-kelt, en niet te vergeten de zoon van Jongkees, Jasper. ‘Ouwe’ Jongkees had hem – Hannes – in vertrouwen genomen over zijn naamgenoot, enig kind en erfgenaam.

‘Jij en ik, Lanting, we kennen de wereld, nietwaar? Maar dat jongvolk van tegenwoor-dig, mijn eigen zoon net zo goed, denkt alles beter te weten dan wij.’ Wat had hij daarop moeten zeggen? Maar Jongkees had met zijn hand gezwaaid, of-ie wilde zeggen: laat maar, en was weer hoofdschuddend bij hem vandaan gelopen.

Zo, Hannes is waar hij wezen moet. Hij steekt de sleutel in het slot, opent de deur van de rokerij en stapt naar binnen. Onder een paar rookkasten gloeien nog wat warmrode puntjes, daar is nog wat vuur dat voortsmeult onder het as. Warmte en de geur van rook dringt in zijn neusgaten. Vanochtend met die intense kilte die tot op je botten doordringt, is die warmte een genot, maar zomers is het een verschrik-king. Dan puft iedereen en het humeur onder het manvolk wordt er niet beter op. Een en al geweeklaag. Het klamme zweet doet de overall

aan je lichaam kleven, sommige verwensen dan de rokerij en de meest moedige komen hun beklag doen op het kantoor. Maar Jongkees zelf, ook met een rooie kop van de hitte, snauwt gewoonlijk zijn volk af; hij weet ook wel dat het 's zomers in de rokerij niet om te harden is. Maar alle tijden krijgen weer tijden.

En juist die woorden kleven hem aan zijn hersens vast en zetten hem aan het denken. Voor de zoveelste keer stelt hij zich dezelfde vraag: gaat 'ouwe' Jongkees uiteindelijk tóch door de knieën voor algeheel roken met elektriciteit? Sinds vorige maand draaien al een paar rookkasten op proef, en Jasper junior is er dolenthousiast over. Hannes neemt het dat jong niet eens kwalijk, natuurlijk houdt die zijn oog op de toekomst gericht. Da's meegaan in de tijd, overschakelen op elektrisch roken, dan vaar je mee in de welvaart; en zo niet, dan kun je je boeltje wel opdoeken.

Maar voor Hannes, en met hem nog een paar oudgedienden, hoeft het niet. Jaren is het zo gegaan, en de kwaliteit van Rokerij Jongkees is in heel de regio bekend, dus laten zo en er niet aan morrelen.

Hij steekt het licht aan. Voor hem de grote vierkante ruimte, met rechts de rookkasten

en links de grote tafel met daarop kisten en inpakmateriaal. In het midden de pekelkuipen met makreel dat aan de spiets moet worden geregen voor de eerste rook, op een achterafje een aantal bakken met gezouten bokking. Op één van de bakken hangt een briefje: 'Laatste partijtje voor Govers, moet vandaag erdoor.' Ja, ja, dat kennen we. Altijd op de valreep, en die Govers komt er nog goed mee weg, tot nijd en kift van anderen. Hoe het ook zij, dat wordt vandaag wapperen met de handjes. Vlug kleedt Hannes zich om, schiet in zijn overall en haast zich naar het vuur. Bedrijvig knielt hij voor de rookkasten neer, wrijft met een lange koperen tang over de smeulende as, gooit er vlug een paar handjes eikenmot over. Meteen gloeien overal kleine lichtspettertjes op. Dieper buigt hij zich voorover, blaast voorzichtig hier en daar vlug wat mot erbij en knikt tevreden, zo zal het wel gaan. Onder de eerste kasten stijgen al kleine rooksliertjes omhoog, als hij met de laatste klaar is. Hij broemt tevreden, zo gaat het goed. De kasten warmen op voor. En die twee elektrische kasten, daar bemoeit hij zich niet mee, al die nieuwigheid. Jaren is het goed gegaan, en nu opeens... Als je dat jongvolk hoort, lijkt het of er vandaag de dag niks meer deugt.

Hij spietst de makreel, slaat nog eens een blik op de rookkasten. Het vuurtje trekt goed, en de overtollige rook verdwijnt door de schoorsteen, die lekker trekt met dit heldere weertje. Zo, het spietsen is klaar, het roken kan beginnen. Zilverkleurige makrelen hangen in rijen in de rookkast en over goed drie kwartier kunnen ze d'r uit, blank vanbinnen en goud vanbuiten, eersteklas waar, geleverd door firma Jongkees en Zn. Jawel 'zoon', zolang Jasper junior tenminste niet afhaakt. Een mens moet immers met zijn tijd mee, vindt 'zoon', en een deel van het jongvolk is het hierin met hem eens: alles wordt beter en het levert grotere verdiensten op.

Hannes – geprikkeld door hun enthousiasme – want Jongkees betaalt zijn volk niet slecht – viel daar laatst nog narrig over uit:

'Eerst zien, dan geloven, een nieuwe investering moet zich eerst bewijzen.' Gejoel. 'Hé, hé, opa, loop toch een blokkie om.' Hij had gegriefd, gezwegen, zich afvragend of hij heel die zaak nu zo verkeerd zag? Ook Jongkees zelf staat bij die plannen van zijn zoon niet te juichen. Jongkees en zoon, ze zitten niet meer op één lijn. Hannes met het jongvolk op de werkvloer evenmin, en zijn gevoel zei hem al eer-

der: als het zo door gaat, komt er tweespalt. En ja hoor, vorige week was het zover. Jasper junior kwam voor de zoveelste keer met zijn plannen op de proppen en eindigde zijn relaas: ‘Je moet met de tijd meegaan, vader, en niet blijven hangen in oude gewoontes.’

En zoonlief hield voet bij stuk: ‘Vooruitzien, vader, wat jij doet is stilstand en achteruitgang.’

‘Kom je nu hier om me dat speciaal te vertellen,’ mopperde Jongkees.

‘Ik kan het je niet genoeg vertellen,’ norste zoonlief. ‘Je leeft te veel met je gezicht naar het verleden. Zo raak je er op den duur uit. Is dat dan na jaren van hard werken je bedoeling?’

Toen op een geheel andere toon: ‘Als ik eens een architect in de arm nam?’ Dat was de vlam in de pan, Jongkees sprong op, gaf met zijn vuist een harde dreun op tafel en brulde: ‘Een architect? Wat haal je nu in je dolle ‘harses’? Het zal hier gaan zoals ik het wil, en nou eruit.’

Maar het gesprek met zijn zoon bleef bij Jongkees wroeten. De baas nam hem – Hannes – in vertrouwen, en deed zijn beklag: ‘Jaren is het in de rokerij goed gegaan en alles loopt nog steeds naar wens. En dan komt me dat jong op eens vertellen dat er hier niks deugt. Ik zou er bijna spijt van krijgen dat ik hem heb laten

studeren. Wees eens eerlijk, Lanting, wat zeg jij d'r van?’

Ja, wat moest hij daarop zeggen? Dat hij ook een zoon heeft die heel anders tegen de wereld aankijkt dan zijn ‘ouwe’ vader, en met idealen in zijn kop rondloopt waar Hannes ook vraagtekens bijzet? Jongkees wachtte het antwoord niet af, ging door: ‘Vader en zoon, ieder met zijn eigen inzicht, maar ik zie het meer als een strijd tussen twee winkeliers die vechten om hetzelfde pand.’

Voetstappen klinken achter Hannes. Hij draait zich om en kijkt in het gezicht van Riekelt Govers, één die op de hand is van Jongkees junior.

Een klap op zijn schouder: ‘Zo Hannes, als vanouds weer nummer een?’

‘Een moet de eerste zijn, Riekelt.’

‘Juist, en dat is de meesterknecht, nietwaar Hannes?’

Hè, waarom zegt zo’n jongen dat nu? Voor hem is iedereen op de werkvloer gelijk, hij trekt de een niet voor de ander. Toch is er de laatste weken iets aan het veranderen in hun omgang, er zijn onderling meer woorden dan voorheen. Tijdens de schaft vormen ze ploegjes onder elkaar en is het hier en daar een hees

gefluister. Moet je dat daar nu zien staan met dat verachtelijk trekje op zijn gezicht, je zou hem. Plots schiet hij in de lach en stelt voor: ‘Als je wilt, Riekelt, mag je het een weekje van me overnemen. Da’s vroeg uit de veren, jong.’

Verontwaardigd klinkt het: ‘Ja, als ik gek ben, voor dag en dauw in de overall.’

‘Wat nou, je bent toch geen oud ventje met zenuwscheuten, maar een stoere jonge kerel?’

‘Maar jij bent en blijft de meesterknecht, en dat geeft jou verplichting voor de zaak, dus het eerst hier, en het laatst weg.’

Hannes sust gauw: ‘Kom op, Riekelt, je kunt toch wel tegen een grapje?’

‘O, nou, van dat soort grapjes ben ik niet gediend.’

‘Wat nou, we zijn toch maats, of niet dan?’

Riekelt neemt hem kritisch op: ‘Maats? Jij trekt op met die ‘ouwe’, wij met zijn zoon.’

Pats, hij weet genoeg. Zwaar als lood valt het weten op zijn hart: van nu af aan is het volk in twee kampen verdeeld. Zachtjes zegt hij:

‘Kleed je maar om. Er moet vandaag heel wat door.’ Hij somt op: ‘Sardien, makreel, bokking,’ en loopt bij hem vandaan.

‘En de paling?’ Hoort hij een sarrend toontje in Riekelts stem? Hij draait zich beheerst weer